

Аннотация

Лавриш О. Я. Принцип обеспечения подлежащего вознаграждения за труд в трудовом законодательстве Украины. — Статья.

В статье раскрывается содержание принципа обеспечения подлежащего вознаграждения за труд в условиях действия рыночных законов. Определяются факторы, влияющие на определение размера заработной платы, а также условия реализации данного принципа.

Ключевые слова: принципы права, оплата труда, заработная плата, вознаграждение за труд.

Summary

Lavriv O. I. The Principle of Appropriate Emolument Ensuring in Ukrainian Labour Legislation. — Article.

The thesis is devoted to research principle of proper reward for labour. The author formulates basic factors that influence upon wage rate and terms of realization of this principle in the terms of market relations.

Keywords: law principles, payment of labour, guarantee payments, fee for labour.

УДК 347.454.5

С. М. Клейменова

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, СПРЯМОВАНИХ НА НАДАННЯ ПОСЛУГ

Вивчення теми забезпечення договірних зобов'язань не є новизною в юридичній науці. Однак дана тема не втрачає своєї актуальності. Це пояснюється динамікою змін та виникненням нових відносин в цивільному обороті. Зокрема, у зв'язку з виникненням нових послуг, які не лише можуть, а й повинні бути забезпечені одним з дозволених законом способів.

Метою даної роботи є визначення найбільш характерних способів забезпечення договірних зобов'язань, спрямованих на надання послуг.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: по-перше, визначити групу договірних зобов'язань щодо надання послуг, які за своєю правовою природою потрібно забезпечувати; по-друге, визначити способи забезпечення, які можна застосовувати до даної групи договірних зобов'язань.

В юридичній літературі є достатня кількість робіт, що стосуються й договірних зобов'язань щодо надання послуг, і питань про способи забезпечення виконання зобов'язань. До числа авторів наукових праць у цій сфері слід віднести Г. Ф. Шершеневича, М. І. Брагинського, В. В. Вітрянського, Д. І. Степанова, К. П. Победоносцева, І. С. Канзафарова та ін. Однак праці, що стосуються виокремлення характерних способів забезпечення різних видів договірних зобов'язань в юридичній літературі, відсутні.

За загальним правилом договору про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується на замовлення іншої сторони (замовника) надавати послугу, яка здійснюється в процесі виконання певної дії чи діяльності, а замов-

ник зобов'язується оплатити виконавцю зазначену послугу (ст. 901 ЦК України).

Перелік послуг не є вичерпним. При цьому зі змісту норм права гл. 64–73 ЦК України можна зробити висновок, що відносини, які регулюються зазначеними нормами права, належать до категорії послуг: перевезення, транспортне експедирування, збереження, страхування, доручення, комісія, керування майном, позика, кредит, банківський внесок, факторинг. Кожен із зазначених видів послуг має як свої індивідуальні, так і загальні ознаки.

В юридичній літературі визначено, що до загальних ознак послуг слід віднести: а) послуги, які виступають у майновому процесі як відокремлені в часовому просторі операції; б) послуга як юридичне явище повинна бути правомірною; в) послуга не може бути відокремлена від першоджерела; г) дії щодо надання і отримання послуг повинні бути синхронними [1, 179–183].

В цій роботі ми не будемо зосереджуватися на індивідуальних ознаках конкретних послуг, оскільки це дослідження вийде за межі поставленої мети та завдання. Зазначені загальні ознаки послуг дають підстави вважати, що група договірних зобов'язань щодо надання послуг може підлягати забезпеченню. Це твердження викликано, перш за все, таким: оскільки послуга є невід'ємною від джерела, яке її надає, оскільки суб'єкту, який її потребує, необхідно бути впевненим, що вона буде наданою в тому обсязі і саме тією особою, яка буде її надавати, для остаточної впевненості в тому, що виконавець послуги задовольнить вимоги замовника, замовник має право скористатися одним з передбачених способів забезпечення цього зобов'язання. Безумовно, будь-яке інше зобов'язання може бути забезпечене подібним чином. Однак в цьому випадку саме суб'єктивний (людський) фактор, що характеризує цей вид зобов'язань, спонукає замовника попередити невиконання умов договору шляхом його забезпечення. Таким чином, замовник буде впевнений, що дії виконавця не будуть обумовлені «будь-якими випадками», що можуть призвести до невігідних для виконавця наслідків, тобто втраті закладеного майна, виплаті неустойки і т.д.

Тепер визначимо групу зобов'язань, виходячи з обумовлених ознак. Перш за все, це договірні ознаки на володіння майном, на надання кредиту чи позики, комісії, перевезення, транспортне експедирування. Безпосередня вказівка закону на необхідність забезпечення договірних зобов'язань щодо надання послуг встановлена стосовно договорів комісії (ст. 1019 ЦК України), позики й кредиту (ст. ст. 1052, 1054 ЦК України). В інших випадках слід керуватися нормами цивільного права, які встановлюють можливість забезпечення будь-якого договірної зобов'язання. Це означає, що ні Цивільний кодекс України, ні спеціальні закони, що регулюють правовідносини щодо забезпечення зобов'язань, не обмежують сферу договірних зобов'язань, виконання яких може бути забезпеченим. Так, ч. 1 ст. 3 Закону України «Про заставу» зазначає, що заставою може бути забезпечене виконання будь-якої вимоги негайно або в майбутньому, що не суперечить законодавству України.

Необхідність забезпечення зазначеної групи договірних зобов'язань потрібна, як зазначають М. І. Брагінський та В. В. Вітрянський, перш за все «...для сти-

мулювання боржника до точного та непорушного виконання зобов'язань, а також з метою попередження або зменшення розміру негативних наслідків, які можуть статися у зв'язку з його порушенням» [2, 479].

Дослідження правової природи всіх засобів забезпечення зобов'язань дає підстави стверджувати, що всі вони спрямовані спонукати боржника виконати зобов'язання належним чином.

Це виявляється в тому, що боржник, у випадку невиконання зобов'язання у встановленому порядку, втрачає право на річ, яка характеризується чи індивідуально-визначеними, чи родовими ознаками (застава, утримання, завдаток), попереджують чи знижують розмір витрат у майновій сфері кредитора за рахунок витрат боржника в грошовій формі (неустойка, завдаток), а також полягає в тому, що боржник має стосунки не лише з кредитором, а й третіми особами, які за умов невиконання зобов'язання задовольняють вимоги кредитора. При цьому зв'язок між цими особами та боржником не переривається, оскільки боржник у регресному порядку повинен відшкодувати витрати (гарантія, доручення).

При цьому можна здійснити спробу розділити зазначені способи забезпечення за їх функціональним призначенням.

Аналіз правової природи завдатку (іпотеки, застави), гарантії дає підстави вважати, що дані способи безпосередньо стимулюють боржника виконати належним чином обумовлені зобов'язання. Так, під час завдатку боржник, у випадку невиконання основного зобов'язання, задовольняє вимоги кредитора своїм майном. Втрата свого майна боржником під час виконання зобов'язань невідповідним чином є для нього небажаною. Тому, з метою недопущення подібних негативних наслідків стосовно свого майна, боржник докладе максимум зусиль, спрямованих на виконання зобов'язань. Таким чином, застава певним чином виконує функцію «стимулювання» виконання зобов'язань. Аналогічним є пояснення про приналежність до даної категорії способів забезпечення утримання.

Гарантія також виконує функцію «стимулювання» як засіб забезпечення. Це пояснюється тим, що виконання зобов'язання боржником гарантується третьою особою (фінансовою установою, страховою організацією), тому боржник зацікавлений в належному виконанні свого зобов'язання для попередження регресних вимог зі сторони гаранта у випадку задоволення ним (гарантом) вимог кредитора. Крім того, відповідно до ст. 567 ЦК України гарант має право оплати наданої послуги, що тягне за собою додаткові витрати зі сторони боржника. Доручення також досягає мети «стимулювати» виконання зобов'язань.

Такі засоби забезпечення, як неустойка, завдаток, виконують функцію «зменшення негативних наслідків кредитора», виплати боржником грошей кредитору за рахунок «компенсацій витрат кредитора». Хоч ЦК України допускає, що предметами неустойки можуть бути не лише гроші, а й рухоме та нерухоме майно (ст. 551 ЦК України).

Однак, як в юридичній науці, так і в юридичній практиці, існує думка, що предметом неустойки може бути лише сума грошей. Дискусія з цього приводу виходить за межі статті, тому обговоренню в цьому контексті не підлягає.

За загальним правилом «застосування неустойки як засобу забезпечення договірних зобов'язань пояснюється певним чином тим, що вона є зручним засобом компенсації витрат кредитора, які викликані порушенням своїх зобов'язань контрагентом» [3, 45]. Як зазначає М. І. Брагінський, В. В. Вітринський в такому значенні неустойка є цікавою з багатьох причин: «передбачуваність розміру відповідальності за порушення зобов'язання, про яке сторони знають уже на момент укладання договору; можливість стягнення неустойки за сам факт порушення зобов'язання, коли відсутня необхідність надання доказів, що підтверджують причину збитків та їх розмір; можливість для сторін на свій розсуд формулювати умови договору про неустойку, зокрема частини її розміру, співвіднесення з витратами, порядок нарахування, таким чином пристосовуючи її до конкретних взаємин сторін та посилюючи її цілеспрямований вплив» [2, 483].

Всі зазначені вище причини і є тими підставами, які сприяють «попередженню чи зменшенню розміру негативних наслідків» у майновій сфері кредитора.

Завдаток певним чином сприяє вищезазначеній меті, оскільки значення завдатку полягає в тому, щоб не лише підтвердити прийняте зобов'язання, але й заплатити певну суму на рахунок виконання зобов'язання. Таким чином, якщо боржником не буде виконане зобов'язання, то завдаток залишається у кредитора, що, таким чином, «зменшує негативні наслідки» для кредитора.

Тепер спробуємо класифікувати способи, які можуть бути забезпеченням для різних видів надаваних послуг. Для того щоб вирішити це завдання, слід виходити з доцільності застосування одного зі способів забезпечення залежно від суті самого зобов'язання. Нами не будуть розглядатися всі види зобов'язань про надання послуг, зупинимось лише на деяких з них.

Так, зобов'язання про надання юридичних, медичних, аудиторських послуг раціонально забезпечувати неустойкою. Застосування завдатку, гарантії, доручення та інших способів не є ефективним. Так, зобов'язання про надання юридичних послуг, як основне і завдаткове зобов'язання, як акцесорне, фактично не реалізується на практиці. Викликано це тим, що інтерес замовника щодо цього зобов'язання у випадку його невиконання не буде задовільнено ним за рахунок закладеного майна. Оскільки у випадку невиконання зобов'язань замовник не зазнає будь-яких матеріальних збитків, які необхідно поповнити за рахунок закладеного майна виконавця. В такому випадку доцільним є використання такого способу забезпечення, як неустойка, який повністю задовольнить інтерес замовника під час порушення виконавцем своїх зобов'язань. Подібна модель стосунків є сприятливою і для зобов'язань про надання аудиторських, медичних послуг, доручення.

Кредитні та позикові зобов'язання, безумовно, можуть бути забезпечені будь-яким способом. Однак слід враховувати той факт, що невиконання зобов'язань тягне за собою збитки в майновій сфері кредитора (позичальника). У зв'язку з цим обґрунтованим буде застосування завдатку, гарантії. Використання даних способів забезпечення дозволить кредитору (позичальнику) поновити майнові витрати за рахунок майна чи за індивідуально-визначеними, чи за родови-

ми ознаками, або за рахунок виплати гарантом необхідної суми грошей. Для цієї групи зобов'язань про надання послуг найбільш ефективними є зазначені способи забезпечення, хоч не можна не зважати і на інші заходи забезпечення.

Таким чином, при укладанні договорів про надання послуг, предметом яких буде якась річ, доцільно використовувати ті засоби забезпечення, предметом яких є речі чи дії третіх осіб, спрямовані на задоволення зобов'язальних вимог. Якщо предметом зобов'язань про надання послуг є дії, невід'ємні від особи, яка їх надає, то можливе використання таких заходів, як неустойка, завдаток.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що до зобов'язань про надання послуг можливе застосування засобів забезпечення, передбачених Цивільним кодексом України, кожен з яких виконує властиву йому функцію залежно від його значення, а також можливе розмежування одних способів забезпечення стосовно окремих зобов'язань про надання послуг залежно від ефективності подальшої реалізації цих заходів забезпечення.

Література

1. Степанов Д. И. Услуги как объект гражданских прав / Д. И. Степанов. — М. : Статут, 2005. — 349 с.
2. Брагинский М. И. Договорное право. Кн. 1. Общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. — М. : Статут, 2001. — 848 с.
3. Гришин Д. А. Неустойка: теория, практика, законодательство / Д. А. Гришин. — М. : Статут, 2005. — 172 с.
4. Цивільний кодекс України.
5. Закон України «Про заставу».

Анотація

Клейменова С. М. До питання про засоби забезпечення договірних зобов'язань, спрямованих на надання послуг. — Стаття.

У статті аналізуються найбільш характерні способи забезпечення договірних зобов'язань, спрямованих на надання послуг. Надається класифікація способів забезпечення за їх функціональним призначенням. Внесено пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного цивільного законодавства.

Ключові слова: договірні зобов'язання, способи забезпечення зобов'язань, завдаток, неустойка.

Аннотация

Клейменова С. М. К вопросу о способах обеспечения договорных обязательств, направленных на предоставление услуг. — Статья.

В статье анализируются характерные способы обеспечения договорных обязательств, направленных на предоставление услуг. Классифицированы способы обеспечения по их функциональному назначению. Внесены предложения, направленные на усовершенствование действующего гражданского законодательства.

Ключевые слова: договорные обязательства, способы обеспечения обязательств, задаток, неустойка.

Summary

Kleymenova S. M. To the Question of Methods of Contract Duties Ensuring Which Concern Services Rendering. — Article.

The article contains the complex analysis of security methods in contractual obligations. Special attention is spared to distinguish methods of ensuring for its functional appointment. On the basis of analysis of normative acts the suggestion, directed on the improvement of current civil legislation.

Keywords: security methods, methods of ensuring, deposit, forfeit.